

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 8.*

**DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.38>**

**УДК 336.2**

*О. О. Маркіна,  
здобувач ступеня доктора філософії кафедри фінансів імені В.М. Федосова,  
Київський національний економічний університет імені В.Гетьмана,  
завідувач відділу досліджень бухгалтерського та податкового обліку та  
звітності, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз  
ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0003-4602-1512>*

## **ФІСКАЛЬНІ ТА РЕГУЛЯТОРНІ ЕФЕКТИ ПОДАТКІВ НА СПОЖИВАННЯ: ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС**

*O. Markina,  
Graduate of the degree of Doctor of Philosophy of the Department of Finance  
named after V.M. Fedosov, Kyiv National Economic University named after  
V.Hetman, Head of the Department of Accounting and Tax Accounting and  
Reporting Research, Kyiv Scientific Research Institute of Forensic Expertise*

## **FISCAL AND REGULATORY EFFECTS OF CONSUMPTION TAXES: APPLICATION PRACTICE IN UKRAINE AND EU COUNTRIES**

*В статті досліджуються теоретичні аспекти практики застосування фіскальних та регуляторних ефектів оподаткування споживання в Україні та країнах ЄС. Розкрито особливості фіскальних та регуляторних ефектів податків на споживання у дослідженнях українських*

та західних вчених. Встановлено, що сучасна західна економічна думка суттєво випереджає українську у частині глибини та різноманіття напрямів досліджень фіскальних та регуляторних ефектів оподаткування споживання. Частково це пов'язано зі складністю збору статистичних даних в Україні (частина даних просто відсутня, бо ніхто їх не спостерігає, частина є несистематизованою, або просто навіть закритою для широкого загалу). Інша причина полягає в тому, що перед Україною стоять економічні та політичні виклики, які західні демократичні країни подолали кілька десятиліть тому. Слід зауважити, що представники української фінансової думки не повинні втрачати можливості досліджувати нові аспекти фіскальних та регуляторних ефектів податків на споживання.

*The article examines the theoretical aspects of applying consumption taxation's fiscal and regulatory effects in Ukraine and EU countries. Peculiarities of the fiscal and regulatory impact of taxes on consumption are revealed in the studies of Ukrainian and Western scientists.*

*While emphasizing the high fiscal potential of VAT in Ukraine, Ukrainian researchers point to problems that impede the realization of this potential. Some Ukrainian experts have focused their attention on the study of universal and specific excise taxes. The study of the fiscal efficiency of the excise tax also concludes that the excise tax in Ukraine has a hidden fiscal potential that can be realized.*

*The regulatory effects of consumption taxation are mainly studied by Ukrainian scholars in the context of tax privileges and reduced tax rates to stimulate economic growth. Another area of research by Ukrainian scholars is the potential of using regulatory effects on cyclical economic fluctuations to smooth them out.*

*The overwhelming majority of Ukrainian scholars focus on the study of the regulatory effects of VAT, and only a small number of scientific papers mention the regulatory potential of the excise tax, mainly in the context of strengthening its regulatory impact on the pricing of goods harmful to public health to reduce their consumption.*

*Western studies of the problem of limiting the consumption of goods harmful to health are characterized by their depth and soundness, while the vast majority of*

*Ukrainian studies are at the initial stage of studying this problem. Western scholars focus more on VAT when studying the fiscal effects of consumption taxation, which has more significant fiscal potential due to its broader tax base.*

*It has been established that modern Western economic thought is significantly ahead of Ukrainian regarding the depth and variety of research on the fiscal and regulatory effects of consumption taxation. It should be noted that the fiscal and regulatory impact of consumption taxation in Ukrainian and Western scientific opinion has a significant difference since Western scientists already have a greater variety of research on these effects. This is partly due to the difficulty of collecting statistical data in Ukraine (some data are simply missing because no one observes them, and some are unsystematized or even closed to the general public). Another reason is that Ukraine faces economic and political challenges that Western democracies overcame decades ago. It should be noted that representatives of Ukrainian financial opinion should take advantage of the opportunity to explore new aspects of the fiscal and regulatory effects of taxes on consumption.*

**Ключові слова:** *податки на споживання, податок на додану вартість, акцизний податок, фінансовий потенціал*

**Keywords:** *consumption taxes, value added tax, excise tax, fiscal capacity*

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.** Оподаткування споживання властиві як фінансові, так і регуляторні ефекти. Завдяки потужному фінансовому потенціалу оподаткування споживання, переважно у формах універсального та специфічного акцизів, є невід'ємною складовою податкових систем майже всіх країн світу. Однією з головних переваг акцизів науковці визначають уникнення каскадування непрямих податків, яке притаманне податку з обороту. Також перевагою оподаткування споживання є складність ухилення від сплати податку безпосередніми платниками податків, оскільки податок сплачується безпосередньо в момент споживання. Крім того, універсальні і специфічні акцизи легко можуть бути адаптовані під правила

міжнародної торгівлі, що дуже важливо для країн з відкритими економіками.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.** Дослідженню фіскальних та регуляторних ефектів податків на споживання присвячені праці багатьох вітчизняних фінансистів, серед яких варто виділити, зокрема, В. Андрущенко, Ю. Іванова [3], А. Крисоватого[6], О. Озерчук[8], О. Оксенюк[9], К. Проскуру[11], А. Соколовську[12], А. Шуневич[15] та багатьох інших вчених.

Водночас, зважаючи на те, що фіскальна функція податку є первинною, а регуляторна вторинною, вагома кількість досліджень у сфері оподаткування припадає саме на фіскальні ефекти оподаткування споживання як у чистому вигляді, так і у комбінації з іншими формами оподаткування.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою статті є дослідження практики застосування фіскальних та регуляторних ефектів податків на споживання в Україні та країнах ЄС.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Податки на споживання мають потужний фіскальний потенціал, і на це вказує навіть сама історія їх становлення і розвитку: на етапі становлення їх запроваджували у важкі для держави часи з метою швидкого збору грошей. У подальшому фіскальний потенціал податків на споживання активно використовується у період глобальних рецесій (наприклад, запровадження додаткових груп підакцизних товарів або підвищення основної ставки податку на додану вартість (далі – ПДВ) у період кризи 2008-2009 рр.).

У дослідженнях українських вчених питанням фіскальних та регуляторних ефектів оподаткування споживання приділяють велику увагу. Так, О. Озерчук досліджувала фіскальну ефективність непрямих податків в цілому[8]. О. Оксенюк[9] та К. Проскура досліджували фіскальну ефективність податку на додану вартість[11]. А. Крисоватий та І. Гуцул[6] досліджували фіскальну ефективність податку на додану вартість з

імпортних операцій. Г. Морозова та Є. Руденко досліджували фіскальну ефективність податку на додану вартість в контексті формування доходів бюджету[7]. Кміть В.М. та Комарницький В.М. досліджували фіскальні ефекти непрямих податків в цілому з акцентом на недоліках їх справляння в Україні[5]. О. Замасло та М. Кобильник, досліджуючи фіскальну ефективність бюджетоутворюючих податків, наголошують на нереалізованому фіскальному потенціалі як податку на додану вартість, так і акцизного податку в Україні[1].

Українські дослідники, наголошуючи на високому фіскальному потенціалі ПДВ в Україні, вказують на проблеми, які перешкоджають реалізації цього потенціалу. Основними серед яких є формування фіктивного податкового кредиту, використання «податкових ям», корупція у сфері надання бюджетного відшкодування, недоліки в адмініструванні ПДВ та ін. Всі перераховані негативні явища призводять до високого рівня ухилення від сплати ПДВ. Як зазначає А. Соколовська, частково проблему ухилення від сплати ПДВ було вирішено завдяки запровадженню у 2015 р. електронної системи адміністрування ПДВ[12]. Інша група українських вчених вважає, що адміністративні заходи, направлені на посилення фіскальних ефектів ПДВ, не будуть ефективними без відповідного розвитку податкової культури[2].

Частина українських фахівців зосередила свою увагу на дослідженні не тільки універсального, але й специфічного акцизів. Так, А. Пислиця досліджувала систему фіскальної ефективності акцизів[10]. В. Кміть та О. Волощук обґрунтовують напрями удосконалення акцизного оподаткування, серед яких ключовими вони вважають поступове впровадження механізму справляння акцизного податку, наближеного до вимог ЄС та збільшення частки акцизного податку в дохідній частині державного бюджету[4]. А. Шуневич, досліджуючи фіскальну ефективність акцизного податку, також доходить висновку, що акцизний податок в Україні має прихований фіскальний потенціал, який можна реалізувати[15].

Регулятивні ефекти оподаткування споживання українськими вченими переважно досліджуються у контексті надання податкових пільг та застосування знижених ставок податків з метою стимулювання економічного зростання[3]. Іншим напрямом досліджень українських вчених є потенціал використання регулятивних ефектів на циклічні коливання в економіці з метою їх згладжування[16]. Ю. Чічкова досліджує регуляторні ефекти застосування податкових пільг з ПДВ, однак, на відміну від більшості дослідників, вона робить акцент на можливості і необхідності гармонізації таких податкових пільг із законодавством ЄС[14]. Частина українських науковців досліджує регуляторний потенціал оподаткування у контексті стимулювання розвитку окремих галузей. Так, наприклад, І. Фокіна досліджувала регуляторні впливи оподаткування у комбінації із субсидуванням на розвиток вугільної промисловості[13].

Переважна більшість українських науковців зосереджена на дослідженні регуляторних ефектів ПДВ, і лише в невеликій кількості наукових праць згадується регуляторний потенціал акцизного податку, переважно в контексті посилення його регулюючого впливу на ціноутворення на ринку товарів, шкідливих для здоров'я населення, з метою зменшення обсягу їх споживання[4].

Регуляторний потенціал оподаткування споживання досліджується з різних позицій. Традиційно велика кількість досліджень присвячена ефектам акцизного оподаткування в частині обмеження споживання шкідливих товарів. Західні дослідження проблематики обмеження споживання шкідливих для здоров'я товарів характеризуються глибиною і обґрунтованістю, у той час як переважна більшість українських досліджень знаходиться на початковому етапі вивчення цієї проблеми.

Західні науковці, досліджуючи фіскальні ефекти оподаткування споживання, зосереджують свою увагу більше на ПДВ, фіскальний потенціали якого більший за рахунок ширшої бази оподаткування. Так, у своєму дослідженні Keen та Lockwood (2010) називають ПДВ машиною грошей,

адже він забезпечує країнам в рази більше доходів, ніж вони могли б отримати не маючи цього податку в системі оподаткування[37]. Keen (2008) також вказує на те, що ПДВ оподатковує і неформальний сектор, оскільки доходи, зароблені в неформальному секторі, витрачаються на придбання товарів і послуг і у формальному секторі також[36]. Саме тому ПДВ забезпечує значну частину податкових надходжень до бюджетів країн навіть з високим рівнем формальної економіки.

Частина західних дослідників зосереджена на вивченні впливу акцизних податків на зменшення споживання тютюнових виробів. Так, Badi H. Baltagi, Dan Levin (1992) досліджували комбінацію фіскальних та регуляторних ефектів акцизного оподаткування при підвищенні специфічних акцизів на тютюнові вироби[21]. Схоже дослідження було проведено пізніше Chaloupka, F.J., Peck, R., Tauras, J.A., Xu, X., Yurekli, A., (2010) [26]. Chelwa, G., та Walbeek, C.(2019) досліджують вплив акцизного оподаткування на еластичність попиту на тютюнові вироби по ціні[27]. Також вплив акцизного оподаткування на споживання тютюнових виробів досліджується в розрізі окремих груп населення. Так, Asare, S., Stoklosa, M., Drope, J., Larsen, A., (2019) досліджували вплив акцизного оподаткування на споживання тютюнових виробів молоддю[19]. Bader, P., Boisclair, D., Ferrence, R. (2011) досліджували вплив оподаткування на споживання тютюнових виробів серед ризикових груп населення[20]. Слід зазначити, що результати досліджень не дали однозначної відповіді на питання впливу акцизних податків на споживання тютюнових виробів. Ключовим фактором залишається попит, який формується під впливом культурних цінностей (наприклад, престижність паління), доступу до єдиного джерела задоволення (наприклад, для бідних людей), високий рівень тіньової економіки, який призводить до того, що при збільшенні акцизних податків тютюнопаління не зменшується, однак знижуються доходи бюджету від акцизного податку на тютюнові вироби.

Акцизне оподаткування алкогольних виробів західними вченими

досліджується не тільки у контексті обмеження споживання, але й у контексті впливу на рівень захворюваності певними хворобами та рівень смертності від них. Так, T Gredner, T Niedermaier, H Brenner, U Mons (2020) досліджують валив акцизного оподаткування на рівень захворюваності на рак в Німеччині[34]. На основі історичних даних вчені роблять прогноз до 2050 року. P. Rovira, C. Kilian, M. Neufeld, H. Rungay, I. Soerjomataram, C. Ferreira-Borges, та ін. (2021) досліджують вплив підвищення акцизів на алкоголь рівень онкологічних захворювань у чотирьох країнах [40]. Слід зазначити, що результати емпіричних досліджень у цій сфері є досить оптимістичними, вони підтверджують зв'язок між зростанням рівня акцизного оподаткування алкоголю та зменшенням рівня захворюваності на рак. Тобто за допомогою оподаткування можна забезпечити зміщення споживання зі шкідливих продуктів на корисні. На жаль, аналогічні дослідження в Україні відсутні через дві головні причини, переважно через відсутність необхідних статистичних даних.

Порядок з розвитком традиційних напрямів досліджень, у XX столітті відбувся сплеск досліджень нових аспектів регуляторних ефектів оподаткування споживання. Зокрема популярності набули дослідження регуляторних ефектів податків на споживання на зміни клімату. Прихильники цього напрямку доводять, що за допомогою оподаткування споживання можна впливати на те, яку їжу споживає більшість населення, поступово змістивши харчові звички зі споживання великої кількості м'яса на споживання рослинної продукції[25]. Такі дослідження можна вважати продовженням розвитку ідей щодо можливості зміщення переваг споживання з одних продуктів на інші за допомогою акцизного оподаткування.

Щодо активізації регуляторних ефектів оподаткування споживання, то найбільше дискусій виникає навколо доцільності запровадження підвищених ставок ПДВ на м'ясні продукти та знижених ставок на фрукти і овочі [35]. Переважно дискусії зосереджені навколо порушення принципів нейтральності і справедливості, однак ідея запровадження окремих специфічних акцизів,



наприклад, на яловичину, вченими відкидається, оскільки вона суперечить самій природі застосування специфічних акцизів.

Інший регуляторний аспект оподаткування споживання, який все більше привертає увагу дослідників, це регулювання споживання корисних продуктів. Якщо застосування специфічних акцизів часто обґрунтовують необхідністю обмежити споживання певних продуктів, наприклад тютюнових чи алкогольних виробів, то універсальний акциз (ПДВ) дослідники розглядають як інструмент, який може стимулювати споживання корисних продуктів. Так, на їх думку, податок на додану вартість має підвищуватися на продукти харчування, які особливо багаті на насичені жири або сіль і знижуватися на фрукти та овочі[38].

Ідея підвищеного оподаткування ПДВ шкідливих продуктів тестується емпірично досить великою групою дослідників. Так, Smed, S., Scarborough, P., Rayner, M., Jensen, J.D. на основі емпіричного аналізу доводять, що після запровадження змін в оподаткуванні у Данії, зменшилось споживання обсягів цукру і жирів, що вплинуло на зниження рівня смертності серед населення[41]. Не зважаючи на те, що додатковий податок діяв тільки кілька років, його застосування у короткостроковій перспективі показало позитивні результати.

А. Біро у своєму дослідженні також емпірично доводить, що запровадження додаткового податку на споживання «junkfood» в Угорщині знизило її споживання, особливо сім'ями з низькими доходами[18]. Тобто податки на споживання виявляються ефективним інструментом у боротьбі за здоров'я нації. Однак запровадження підвищених ставок ПДВ на продукти категорії «junkfood» має враховувати не тільки еластичність попиту по ціні, але й забезпечувати альтернативу – споживання здорової їжі, а саме фруктів і овочів. Це означає, що такі товари мають оподатковуватися за нижчими ставками, а в окремих випадках – навіть субсидуватися.

Якщо підвищення ставок ПДВ асоціюється з реалізацією фіскального потенціалу оподаткування споживання, то зниження ставок розглядається як

регулюючий і стимулюючий захід. При цьому таке стимулювання не розглядається виключно з позицій споживання, його мета набагато ширша – забезпечити відповідний рівень споживання в економіці, щоб не порушити баланс зайнятості та інвестицій. Одним з недавніх прикладів такого регулювання є зниження ставок ПДВ в Німеччині з 1 липня по 31 грудня 2020 р. з 19% до 16% (стандартна ставка) та з 7% до 5% (знижена ставка). Внаслідок цього, як доводять Fuest, Neumeier та Stöhlker (2020), спостерігалось середнє зниження цін у німецьких супермаркетах приблизно на 2%[32]. Ці результати свідчать про те, що тимчасове зниження податкових ставок ПДВ було вигідне для споживачів, а держав це забезпечило стабільність попиту в період кризи, завдяки чому вдалось втримати економіку на плаву. Обидва вищезгадані дослідження стосувалися окремих споживчих товарів. Першу оцінку всіх товарів та послуг у кошику ІСЦ представив Німецький Бундесбанк (2020) [30]. Згідно з нею, 60% тимчасового зниження ставок ПДВ було перекладено на споживачів у позитивному розумінні цього вислову, тобто товари стало купувати вигідніше.

Як зазначають Benedek, deMooij, Keen, & Wingender (2022) економічний вплив зниження ставок ПДВ залежить від того, якою мірою таке зниження було перекладено на споживачів, збільшивши таким чином їхні реальні доходи[22]. Емпірична література показує, що податкове навантаження варіюється від сектору до сектору[23]. Більше того, вплив змін податкової ставки ПДВ є асиметричним. Зокрема, зниження податкових ставок ПДВ перекладається на споживачів меншою мірою, ніж підвищення[24]. Крім того, ефекти від зниження ставок оподаткування будуть вищими у країнах, де присутнє державне регулювання цін, що попереджує розвиток спекулятивних мотивів серед підприємців. Саме цим і можна пояснити успіх короткострокового зниження ставок ПДВ в Німеччині у 2020 р.

Одним з прикладів позитивного регуляторного впливу є зниження ставки ПДВ для ресторанів у Швеції. Так, з 1 січня 2012 року ставку ПДВ для

ресторанів та кейтерингових послуг у Швеції було знижено з 25% до 12%. Шведський національний інститут економічних досліджень (2015) визначив, що пов'язане з цим зниження ціни становило приблизно 50%. Відповідно до цього, Falkenhall, Månsson і Tano (2020), використовуючи дані реєстрів шведських фірм, показали, що зниження ставки ПДВ позитивно вплинуло на оборот ресторанів, зайнятість і прибуток[31]. Знову таки маємо приклад успішного зниження ставок податків на споживання в економіці з високим рівнем державного регулювання.

Застосування регуляторних ефектів податків на споживання багатьма західними вченими досліджується у контексті забезпечення суспільного добробуту. Так, Coleman, WilburJohn, II. (2000)[28] у своєму дослідженні доводить, що оптимальна динаміка оподаткування споживання і доходів може забезпечити зростання суспільного добробуту у довгостроковій перспективі. Такий ефект забезпечується завдяки впливу оподаткування споживання на розподіл суспільного продукту[29]. Похідними дослідженнями у цьому напрямі є вплив оподаткування споживання на рівень бідності та нерівності за доходами.

Податки на споживання також можуть впливати на корпоративні рішення через вплив на обсяги виробництва та прибутковість підприємств у два способи. По-перше, податки на споживання можуть бути частково перекладені на підприємства. Як доводять Fullerton та Metcalf (2002), податки на споживання вбивають клин між ціною, яку платять споживачі, та ціною, яку отримують виробники, а рівень податків на споживання залежить від відносної еластичності попиту та пропозиції[33]. Повне перекладання тягара податку на споживання на кінцевого споживача відбувається тоді, коли попит є абсолютно нееластичним.

Навпаки, якщо споживачі є абсолютно еластичними, фірма несе весь тягар податку і її випуск за вирахуванням податків буде нижчим, ніж у світі без податків на споживання[17]. Декілька емпіричних досліджень зосереджені на конкретних товарних ринках і показують, що фірми частково

несуть тягар податку на споживання, який пояснюється тим, що цінова еластичність споживачів, яка не є повністю нееластичною, або пропозиції, яка не є повністю еластичною[39].

Підсумовуючи, основні напрями досліджень фіскальних та регуляторних ефектів оподаткування споживання можна систематизувати як представлено в таблиці 1.

**Таблиця 1. Систематизація досліджень фіскальних та регуляторних ефектів оподаткування споживання в західній та українській науковій думці в кінці XX – початку XXI століття**

| Сучасна західна фінансова думка                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | Сучасна українська фінансова думка                                                                                                                                                                                                                                                |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Фіскальні ефекти оподаткування:</b><br>забезпечення стабільних податкових надходжень без утворення каскадних ефектів і без завдання шкоди зовнішньої торгівлі, пошук оптимальних ставок оподаткування                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | <b>Фіскальні ефекти оподаткування:</b><br>реалізація фіскального потенціалу оподаткування споживання за рахунок удосконалення адміністрування та зменшення ухилення від сплати податків                                                                                           |
| <b>Регуляторні ефекти оподаткування:</b><br>Вплив специфічних акцизів на споживання алкоголю та тютюнових виробів під впливом зростання цін (детальні емпіричні дослідження).<br>Вплив акцизного оподаткування на зменшення онкологічних захворювань (глибокі емпіричні дослідження).<br>Застосування регуляторних ефектів податків на споживання з метою запобігання кліматичним змінам.<br>Оподаткування за вищими ставками продуктів категорії «junkfood».<br>Короткострокові заходи зниження ПДВ з метою стимулювання попиту, зайнятості та інвестицій.<br>Вплив податків на споживання на забезпечення цільового рівня добробуту.<br>Оподаткування споживання і забезпечення соціального статусу.<br>Перекладання податків на споживання. | <b>Регуляторні ефекти:</b> надання податкових пільг і застосування податкових виключень з метою стимулювання розвитку як окремих галузей, так і економіки в цілому.<br>Застосування специфічних акцизів з метою обмеження споживання окремих товарів (початковий етап досліджень) |

*Джерело: складено автором*

Як видно з таблиці 1, сучасна західна економічна думка суттєво випереджає українську у частині фіскальних та регуляторних ефектів

оподаткування споживання.

**Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.** Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що питання фіскальних та регуляторних ефектів оподаткування споживання в українській та західній науковій думці має суттєву різницю, оскільки західні науковці вже мають більше різноманіття дослідження цих ефектів. Частково це пов'язано зі складністю збору статистичних даних в Україні (частина даних просто відсутня, бо ніхто їх не спостерігає, частина є несистематизованою, або просто навіть закритою для широкого загалу). Інша причина полягає в тому, що перед Україною стоять економічні та політичні виклики, які західні демократичні країни подолали кілька десятиліть тому. Слід зауважити, що представники української фінансової думки не повинні втрачати можливості досліджувати нові аспекти фіскальних та регуляторних ефектів податків на споживання.

### **Література**

1. Замасло О., Кобильник М. Оцінка фіскальної ефективності бюджетоутворюючих податків в Україні. Світ фінансів. 2021. №2(67). С. 66-78
2. Іванишина О., Порохнюк І. Оцінка фіскальної ефективності податку на додану вартість. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. випуск 31. С. 184-187
3. Іванов, Ю.Б., Тищенко, О.М., Давискіба, К.В. та ін. Регулятивний потенціал податкової системи України: монографія за заг. ред. Ю.Б. Іванова. 2009. Х.: Вид-во ХНЕУ. С. 336.
4. Кміть В.М., Волощук О.Г. Напрями удосконалення системи непрямого оподаткування в Україні. Економіка та суспільство. 2017. № 13. С. 1124–1128.

5. Кміть В.М., Комарницький В.М. Проблеми і недоліки діючої системи непрямого оподаткування в Україні. Приазовський економічний вісник. 2018. Вип. 2(07). С. 136–141.
6. Крисоватий А., Гуцул І. Фіскальна ефективність ПДВ із ввезених на митну територію України товарів. Економіст. 2015. № 5. С. 7-9.
7. Морозова Г.С., Руденко Є.М. Вплив податку на додану вартість на формування доходів державного бюджету України. Економіка та держава, 2014. Вип. 8. С. 42–46.
8. Озерчук О. В. Фіскальна ефективність непрямих податків в Україні. Наукові праці НДФІ. 2014. № 2(67). С. 59-70.
9. Оксенюк О. І. Фіскальна ефективність податку на додану вартість в економіці України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. / Оксенюк О. І. – Л. 2015. С 16.
10. Пислиця А. В. Фіскальна ефективність акцизів: система показників, фактори впливу. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: [науковий збірник]. 2008. вип.4. т.2. С. 101-111.
11. Проскура К. Оцінка фіскальної ефективності податку на додану вартість в Україні. Економічний аналіз. 2012. вип. 10. ч. 2. С. 321-324.
12. Соколовська А. Податкова політика в Україні у 2014-2019 рр.: формування, реалізація, оцінка наслідків. Фінанси України. 2020. №7. С. 7-30.
13. Фокіна І. В. Формування механізму податково-субсидіарного регулювання вугільної промисловості: Автореф. дис.канд.ekon. наук за спец. 08.07.01 – Економіка промисловості. – Донецьк. 2006. С.22
14. Чічкова В. Ю. Пільги з ПДВ в Україні: сучасний стан та перспективи гармонізації з законодавством ЄС. Часопис економічних реформ. 2011. № 4. С.53-59.
15. Шуневич А. Фіскальна ефективність акцизного податку як складова оптимізації системи непрямого оподаткування. Облік і фінанси. 2020. №4(90). С. 82-88.

16. Янушевич Я. В. Податковий механізм регулювання циклічних коливань економіки. Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік : матеріали наук.-практ. конф., 12-13 бер. 2009. – Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України. 2009. ч. II. С. 320-322.
17. Alm, J./Sennoga, E./Skidmore, M. (2009), Perfect Competition, Urbanization, and Tax Incidence in the Retail Gasoline Market, *Economic Inquiry* 47 (1), 118–134.
18. Anikó Bíró (2015), “Did the junk food tax make the Hungarians eat healthier?”, *FoodPolicy*, vol.54, pp. 107-115.
19. Asare, S., Stoklosa, M., Drope, J., Larsen, A., 2019. Effects of prices on youth cigarette smoking and tobacco use initiation in Ghana and Nigeria. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 16 (17), 3114.
20. Bader, P., Boisclair, D., Ferrence, R., 2011. Effects of tobacco taxation and pricing on smoking behavior in high risk populations: a knowledge synthesis. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 8 (11), 4118–4139.
21. Badi H. Baltagi, Dan Levin, Cigarette taxation: Raising revenues and reducing consumption, *Structural Change and Economic Dynamics*, Volume 3, Issue 2, 1992, Pages 321-335.
22. Benedek, D., de Mooij, R. A., Keen, M., & Wingender, P. (2022). Estimating VAT pass through. *International Tax and Public Finance*, 27, 890–930.
23. Benzarti, Y., & Carloni, D. (2019). Who really benefits from consumption tax cuts? Evidence from a large VAT reform in France. *American Economic Journal: Economic Policy*, 11, 38–63.
24. Benzarti, Y., Carloni, D., Harju, J., & Kosonen, T. (2022). What goes up may not come down: Asymmetric incidence of value-added taxes. *Journal of Political Economy*.
25. Broeks, M.J., Biesbroek, S., Over, E.A., vanGils, P.F., Toxopeus, I., Beukers, M.H., Temme, E.H., 2020. A social cost-benefit analysis of meat taxation and a fruit and vegetables subsidy for a healthy and sustainable food consumption in the Netherlands. *BMC Public Health* 20, 1–12.

26. Chaloupka, F.J., Peck, R., Tauras, J.A., Xu, X., Yurekli, A., 2010. Cigarette excise taxation: the impact of tax structure on prices, revenues, and cigarette smoking. *Natl. Bureau Econ. Res.*
27. Chelwa, G., van Walbeek, C., 2019. Does cigarette demand respond to price increases in Uganda? Price elasticity estimates using the Uganda National Panel Survey and Deaton's method. *BMJ Open* 9 (3).
28. Coleman, Wilbur John, II. (2000) "Welfare and Optimum Dynamic Taxation of Consumption and Income." *Journal of Public Economics*, 76, 1–39.
29. Correia, Isabel. (2010) "Consumption Taxes and Redistribution." *American Economic Review*, 100, 1673–1694.
30. Deutsche Bundesbank (2020). Wirkung der vorübergehenden Mehrwertsteuersenkung auf die Verbraucherpreise. Monatsbericht November 2020, Frankfurt (pp. 57–59).
31. Falkenhall, B., Månsson, J., & Tano, S. (2020). Impact of VAT reform on Swedish restaurants: A synthetic control group approach. *The Scandinavian Journal of Economics*, 122, 824–850.
32. Fuest, C., Neumeier, F., & Stöhlker, D. (2020). Die Preiseffekte der Mehrwertsteuersenkung in deutschen Supermärkten: Eine Analyse für mehr als 60 000 Produkte. *Ifo Schnelldienst*, 1–5 (No. 13/2020).
33. Fullerton, D./Metcalf, E. G. (2002), *Handbook of Public Economics*, North Holland, Vol.4, 1787–1872.
34. Gredner T., Niedermaier T., Brenner H., Mons U. . Impact of reducing alcohol consumption through price-based policies on cancer incidence in Germany 2020 to 2050 – a simulation study *Addiction*, 116 (7) (2021), pp. 1677–1688.
35. Gren, M., Moberg, E., Säll, S., Rönö, E., 2019. Design of a climate tax on food consumption: examples of tomatoes and beef in Sweden. *Journal of Cleaner Production* 211, 1576–1585.
36. Keen, M. (2008). VAT, tariffs, and withholding: Border taxes and informality in developing countries. *Journal of Public.*



37. Keen, M., & Lockwood, B. (2010). The value added tax: Its causes and consequences. *Journal of Development Economics*, 92,138–151.
38. Nordström, J., Thunström, L., 2009. The impact of tax reforms designed to encourage healthier grain consumption. *J. Health Econ.* 28 (3), 622–634.
39. Poterba, J. M. (1996), Retail Price Reactions to Changes in State and Local Sales Taxes, *National Tax Journal* 49 (2), 165-176.
40. Rovira P, Kilian C, Neufeld M, Rungay H, Soerjomataram I , Ferreira-Borges C, etal. Fewer cancer cases in four countries of the WHO European Region in 2018 through increased alcohol excise taxation: a modelling study *Eur Addict Res*, 27 (2021), pp. 189-197.
41. Smed, S., Scarborough, P., Rayner, M., Jensen, J.D., 2016. The effects of the Danish saturated fat tax on food and nutrient intake and modelled health outcomes: an econometric and comparative risk assessment evaluation. *Eur. J. Clin. Nutr.* 70 (6).

## References

1. Zamaslo, O. and Kobylnyk, M. (2021), “Assessment of fiscal efficiency of budget-forming taxes in Ukraine”, *World of Finance*, vol.2 (67), pp. 66-78.
2. Ivanishyna, O. and Porohniuk, I. (2018), “Assessment of the fiscal efficiency of the value added tax”, *Scientific bulletin of Kherson State University*, vol. 31, pp. 184-187.
3. Ivanov, Y. and Tyshchenko, O. and Davyskiba, K. (2009), *Rehuliatyvnyj potentsial podatkovoi systemy Ukrainy* [Regulatory potential of the tax system of Ukraine], *KHNU Publishing House*, Kharkiv, Ukraine.
4. Kmit, V.M. and Voloshchuk, O.H. (2017), “Directions for improving the indirect taxation system in Ukraine”, *Economy and Society*, vol.13., pp. 1124–1128.
5. Kmit, V.M. and Komarnytskyi, V.M. (2018) “Problems and

shortcomings of the current system of indirect taxation in Ukraine”, *Azov Economic Bulletin*, vol. 2(07), pp. 136–141.

6. Krysovaty, A. and Hutsul, I. (2015), “Fiscal effectiveness of VAT on goods imported into the customs territory of Ukraine”, *Economist*, vol.5, pp. 7-9.

7. Morozova, H.S. and Rudenko, E.M. (2014), “The influence of value added tax on the formation of revenues of the state budget of Ukraine”, *Economy and the state*, vol. 8, pp. 42–46.

8. Ozerchuk, O. V. (2014), “Fiscal efficiency of indirect taxes in Ukraine”, *Scientific works of NDFI*, vol. 2(67), pp. 59-70.

9. Oksenyuk, O. I. (2015), “Fiscal efficiency of value added tax in the economy of Ukraine”, Abstract of Ph.D. dissertation, Lviv, Ukraine.

10. Pyslytsia, A. V. (2008), “Fiscal efficiency of excises: system of indicators, influencing factors. Actual problems of regional economic development: [scientific collection], vol. 4, no. 2, pp.101-111

11. Proskura, K. (2012), “Assessment of the fiscal efficiency of the value-added tax in Ukraine ”, *Economic analysis*, vol. 10. (2), pp. 321-324

12. Sokolovska, A. (2020), “Tax policy in Ukraine in 2014-2019: formation, implementation, assessment of consequences ”, *Finances of Ukraine*, vol.7, pp. 7-30

13. Fokina, I. V. (2006), “Formation of the mechanism of tax-subsidiary regulation of the coal industry”, Abstract of Ph.D. dissertation, *Economy of industry*, Donetsk, Ukraine.

14. Chichkova, V. (2011), “VAT benefits in Ukraine: current state and prospects for harmonization with EU legislation”, *Journal of economic reforms*, vol.4, pp. 53-59.

15. Shunevych, A. (2020), “ Fiscal efficiency of the excise tax as a component of the optimization of the indirect taxation system”, *Accounting and Finance*, vol. 4(90), pp. 82-88

16. Yanushevich, Ya. (2009), “Tax mechanism for regulating cyclical fluctuations of the economy”, *Finansova sfera ta ii rol' u zrostanni konkurentnykh*

perevah natsional'nykh ekonomik : materialy nauk.-prakt. konf. [The financial sphere and its role in the growth of competitive advantages of national economies: scientific and practical materials. conference], National DPS University of Ukraine, Irpin, Ukraine, March 12-13, vol. II, pp. 320-322.

17. Alm, J. And Sennoga, E. and Skidmore, M. (2009), “Perfect Competition, Urbanization, and Tax Incidence in the Retail Gasoline Market ”, *Economic Inquiry*, vol.47 (1), pp.118–134.

18. Anikó Bíró (2015), “Did the junk food tax make the Hungarians eat healthier?”, *Food Policy*, vol.54, pp.107-115.

19. Asare, S. and Stoklosa, M. and Drope, J. and Larsen, A. (2019), “Effects of prices on youth cigarette smoking and tobacco use initiation in Ghana and Nigeria”, *Int. J. Environ. Res. Public Health*, vol.16 (17), p.3114. doi:10.3390/ijerph16173114

20. Bader, P., Boisclair, D., Ferrence, R. (2011), “Effects of tobacco taxation and pricing on smoking behavior in high risk populations: a knowledge synthesis”, *Res. Public Health*, vol. 8 (11), pp.4118–4139. doi:10.3390/ijerph8114118

21. Badi, H. and Baltagi D. (1992), “Cigarette taxation: Raising revenues and reducing consumption”, *Structural Change and Economic Dynamics*, vol.3 (2), pp. 321-335

22. Benedek, D. and de Mooij, R. A. and Keen, M. and Wingender, P. (2022), “Estimating VAT pass through ”, *International Tax and Public Finance*, vol. 27, pp. 890–930.

23. Benzarti, Y. and Carloni, D. (2019), “ Who really benefits from consumption tax cuts? Evidence from a large VAT reform in France”, *American Economic Journal: Economic Policy*, vol.11, pp.38–63.

24. Benzarti, Y. and Carloni, D. and Harju, J. and Kosonen, T. (2022), “ What goes up may not come down: Asymmetric incidence of value-added taxes ”, *Journal of Political Economy*, vol.128 (12). doi:10.1086/710558

25. Broeks, M.J. and Biesbroek, S. and Over, E.A. and van Gils, P.F. and

Toxopeus, I. and Beukers, M.H. and Temme, E.H. (2020), “A social cost-benefit analysis of meat taxation and a fruit and vegetables subsidy for a healthy and sustainable food consumption in the Netherlands”, *BMC Public Health*, vol. 20, pp.1–12.

26. Chaloupka, F.J. and Peck, R. and Tauras, J.A. and Xu, X. and Yurekli, A. (2010), “Cigarette excise taxation: the impact of tax structure on prices, revenues, and cigarette smoking”, *Natl. Bureau Econ. Res.* doi:10.3386/w16287

27. Chelwa, G. and van Walbeek, C. (2019), “Does cigarette demand respond to price increases in Uganda? Price elasticity estimates using the Uganda National Panel Survey and Deaton’s method”, *BMJ Open*, vol.9 (3).

28. Coleman, W. J. (2000) “Welfare and Optimum Dynamic Taxation of Consumption and Income”, *Journal of Public Economics*, vol.76, pp.1–39.

29. Correia, I. (2010) “Consumption Taxes and Redistribution.” *American Economic Review*, vol.100, pp.1673–1694.

30. Deutsche Bundesbank (2020), *Wirkung der vorübergehenden Mehrwertsteuersenkung auf die Verbraucherpreise. Monatsbericht November 2020, Frankfurt*, pp. 57–59

31. Falkenhall, B. and Månsson, J. and Tano, S. (2020), “Impact of VAT reform on Swedish restaurants: A synthetic control group approach”, *The Scandinavian Journal of Economics*, vol.122, pp.824–850.

32. Fuest, C. and Neumeier, F. and Stöhlker, D. (2020), “Die Preiseffekte der Mehrwertsteuersenkung in deutschen Supermärkten: Eine Analyse für mehr als 60 000 Produkte”, *Ifo Schnelldienst*, vol.13, pp.1-5

33. Fullerton, D. and Metcalf, E. G. (2002), “Handbook of Public Economics”, North Holland, vol.4, pp.1787-1872.

34. Gredner, T. and Niedermaier, T. and Brenner, H. and Mons, U. (2021), “Impact of reducing alcohol consumption through price-based policies on cancer incidence in Germany 2020 to 2050”, *A simulation study Addiction*, vol.116 (7), pp. 1677-1688.

35. Gren, M. and Moberg, E. and Säll, S. and Rönö, E. (2019), “Design

of a climate tax on food consumption: examples of tomatoes and beef in Sweden”, *Journal of Cleaner Production*, vol.211, pp.1576–1585

36. Keen, M. (2008), “VAT, tariffs, and withholding: Border taxes and informality in developing countries”, *Journal of Public.*

37. Keen, M. and Lockwood, B. (2010), “The value added tax: Its causes and consequences”, *Journal of Development Economics*, vol.92, pp.138–151.

38. Nordström, J. and Thunström, L. (2009), “The impact of tax reforms designed to encourage healthier grain consumption”, *J. Health Econ*, vol.28 (3), pp.622–634

39. Poterba, J. M. (1996), “Retail Price Reactions to Changes in State and Local Sales Taxes”, *National Tax Journal*, vol.49 (2), pp.165-176.

40. Rovira, P. and Kilian, C. and Neufeld, M. and Rungay, H. and Soerjomataram, I. and Ferreira-Borges, C. (2021), “Fewer cancer cases in four countries of the WHO European Region in 2018 through increased alcohol excise taxation: a modelling study”, *Eur Addict Res*, vol.27, pp. 189-197. doi:10.1159/000511899

41. Smed, S. and Scarborough, P. and Rayner, M. and Jensen, J.D. (2016), “The effects of the Danish saturated fat tax on food and nutrient intake and modelled health outcomes: an econometric and comparative risk assessment evaluation”, *Eur. J. Clin. Nutr.*, vol.70 (6).

*Стаття надійшла до редакції 13.08.2023 р.*